

тичної діяльності в Україні: зб. норм. правових актів. – К.: Юрінком Інтер, 2002.

Ключові слова: туризм, туристична сфера, туристичне право, законодавство, нормативна база, туристичний продукт, туристичний агент, туроператор.

Ключевые слова: туризм, туристическая сфера, туристическое право, законодательство, нормативная база, туристический продукт, туристический агент, туроператор.

Key words: tourism, tourism industry, tourism law, legislation, regulatory framework, tourism product, travel agent, tour operator.

ТОКАР ЛЮДМИЛА ВІКТОРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри філософії*

АНТИАНДРОГЕННА ТЕРАПІЯ – ЛІЮЗІЯ НЕНАСИЛЛЯ

Антиандрогенна терапія є медичним заходом, за допомогою якого проводиться лікування ряду захворювань. В цьому ракурсі вона позитивно оцінюється, адже, подекуди надає єдину можливість для збереження життя, та здоров'я людини і сприймається як благо. І зовсім інше етичне забарвлення отримує антиандрогенна терапія, коли розглядається в якості кримінального покарання чи «добровільного» заходу медичного характеру щодо осіб, які скоїли злочин. Дану терапію в якості медикаментозного методу впливу на злочинців (педофілів) почали застосовувати як більш гуманну заміну фізичній кастрації, але по суті, змінювався лише метод досягнення мети, отже в юридичній практиці було прийнято за основу термін «хімічна кастрація». За більш ніж 50 років застосування на практиці даного методу, довкола нього розгорталися активні дискусії щодо допустимості використання його з точки зору етики. Неоднозначне становище фахівців: лікаря та судді в реалізації даного методу породжує етичний конфлікт. Вже занадто розмита межа між лікуванням і покаранням, і занадто високі ризики зміщення акценту професійного боргу лікаря з інтересів пацієнта на інтереси суспільної безпеки, поєднуючи з відчуттям символічної відплати. З метою зняття напруги довкола самого терміну «хімічна кастрація» деякими науковцями запропоновано застосовувати менш заангажовані в негативному сенсі терміни «лікування антиандрогенної депривації» [1], та «антиандрогенна терапія», яку часто використовують ЗМІ для створення більш лояльного відношення суспільства до хімічної кастрації як методу впливу на злочинців. Ці терміни, не набули широкого вжитку в науковому обігу, але сама постановка питання є показовою: метод «вирішити» проблему по суті, загорнувши «пігулку в привабливу обгортку», щоб було «легше» прийняти гірку правду. Якщо подивитися на темпи визнання різними країнами хімічної кастрації на законодавчому рівні в якості покарання, то можна побачити, що вони припадають на період стрімкого зростання кількості таких правопору-

шень в цих країнах. Зазіхання на статеву свободу неповнолітніх оцінюється як особливо небезпечне діяння, звідси таке суспільне обурення та непримиренна жага не тільки покарати злочинця, але і помститися йому. Виникає питання: чи може суспільство, яке позиціонує себе як демократичне та правове, піддаючись афектам, запроваджувати такі суперечливі з етичного та правового боку методи, коли під виглядом справедливості відбувається помста, а під виглядом протидії рецидивам злочинів, створюється ілюзія безпеки суспільства. Актуальність даного дослідження також обумовлена ситуацією, яка склалася довкола проблеми хімічної кастрації в Україні. В липні 2019 року профільний Комітет Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності рекомендував парламенту прийняти законопроекти № 6607 «Про внесення змін до деяких законів України (щодо впровадження Єдиного реєстру осіб засуджених за злочини проти статеві свободи та статеві недоторканості малолітньої чи малолітнього та посилення відповідальності за злочини, вчинені проти статеві свободи та статеві недоторканості малолітньої чи малолітнього)» [2]. Цим законопроектом було передбачено застосування хімічної кастрації в якості заходу медичного характеру на підставі добровільного звернення засудженого за злочини, за рішенням суду і за наявності відповідного висновку судово-психіатричної та судово-медичної експертизи. Призначається вона суддею, як заміна невідбутому покаранню у вигляді позбавлення волі. Незважаючи на певні зауваження до цього законопроекту, він є доробком фахівців і базується на ґрунтовних дослідженнях. На голосування також було винесено досить популістський законопроект № 6449 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за злочини, вчинені стосовно малолітньої особи, неповнолітньої особи, особи, яка не досягла статевої зрілості» [3], яким було передбачено застосування примусової хімічної кастрації як виду покарання. Саме цей Законопроект був взятий за основу і прийнятий Верховною Радою України, в подальшому заветований Президентом. Ситуація навколо цих двох законопроектів вказує на те, що парламентарі знехтували принципами професіоналізму, піддалися афектам і суспільній істерії довкола цього питання і з поміж двох позицій: науково обґрунтованої, але менш радикальної, було обрано шлях помсти. Можна стверджувати про нагальну необхідність поглянути на проблему хімічної кастрації на іншому рівні і в цьому допоможе актуалізація цього питання в якості прикладної проблеми етики. Відкрите суспільство, якому притаманний плюралізм точок зору та особливий статус права кожної людини в ієрархії суспільних цінностей сприяє цьому.

Хімічна кастрація як медикаментозний метод впливу на злочинців (надалі по тексті саме в такому сенсі вживається термін «хімічна кастрація») являє собою практичну моральну проблему, яка має пограничний та відкритий характер. Вона зачіпає фундаментальні моральні принципи: цінність здоров'я людини, свободу волі та має форму дилеми, в якій кожна позиція морально аргументована. А.А. Гусейнов виділяє п'ять ознак, притаманних етико-прикладним проблемам і

проблема застосування хімічної кастрації відповідає всім цим ознакам. По-перше, вона виникає в публічній сфері життя, передбачає та вимагає кодифікованого регулювання та контролю в зоні інституційної поведінки. Вирішення цієї проблеми вимагає усвідомленої, вираженої в дефініції волі суспільства, цілеспрямованого акту держави. По-друге, для вирішення цих проблем недостатньо однієї лише доброї волі, моральної рішучості, але існує потреба в професійній строгості суджень. Неможливо розробити морально обґрунтоване відношення до хімічної кастрації без спеціальних знань про медичні критерії фізичного та психологічного здоров'я людини, знань в сфері права щодо кваліфікації злочинних дій, за які передбачений такий вид покарання, правової оцінки доцільності застосування саме такого методу впливу на злочинця та механізму його реалізації. По-третє, щодо моральної кваліфікації прикладних проблем етики, серед спеціалістів та в суспільній думці панують протилежні по суті, але співмірні за суспільним статусом позиції. Щодо цього критерію, гострота питання застосування хімічної кастрації не поступається проблемі смертної кари (якщо не зважати на тривалість обговорення в історичній ретроспективі). Противники даного методу апелюють до порушення прав людини на зстойне відношення, а прибічники – до створення більш безпечного суспільства. Четвертий критерій, який виділяє А.А. Гусейнов, «критерій відкритості: не зважаючи на те, що наявні логічно-досконалі обґрунтування, ці питання залишаються відкритими, адже щоразу вимагають окремого підходу в прийнятті рішень» [4]. Рішення щодо застосування хімічної кастрації, вимагає індивідуального підходу в кожному окремому випадку і приймається суддею з огляду на обставини справи. Врешті, п'ятий критерій, стосується способу прийняття рішення: воно має бути публічним та процесуально оформленим. Всім цим критеріям відповідає рішення суду.

Практику застосування хімічної кастрації в різних країнах можна об'єднати в три групи. Застосування її в якості добровільного чи примусового заходу медичного характеру. З позицій етики, примусове застосування хімічної кастрації, та у вигляді покарання, очевидно проявляє характер насилля. Не зважаючи на те, що воно санкціоноване державою та встановлене правом, в етиці насилля ототожнюється зі злом. Виникає закономірне запитання припустимості його застосування, етичного обґрунтування позиції неминучого зла (як то покарання), до якого держава має вдаватися у виключних випадках.

В таких країнах, як Канада, Німеччина, Австралія дозволена добровільна хімічна кастрація. На перший погляд, якщо мова іде про добровільну форму, то питання насилля знімається, а, отже і етична складова щезає. Спробуємо поглянути на альтернативу, яка стоїть перед злочинцем: вибір між довічним або довготривалим утриманням в лікувальному закладі чи в'язниці з одного боку, та умовно «добровільним» погодженням на шкідливий медикаментозний захід. Як правило, про каяття та прагнення до виправлення в цьому виборі не йдеться. Вибір злочинця обумовлений виключно егоїстичним бажанням вибору меншого зла для себе, за умови, що ув'язнений сприймає тюремне

ув'язнення в якості більшого зла. Цей вибір ілюструє прагнення ув'язненого отримати свободу за будь-якої ціни. Виникає абсурдна ситуація, коли держава дає можливість злочинцю уникнути частини покарання, що, не узгоджується позицією відплати. Врешті, дійсно свободним є вибір тоді, коли людина усвідомлює його наслідки. Речовини, які використовуються для хімічної кастрації спричиняють тяжкі наслідки для здоров'я людини, відстрочені у часі і, менше зло може обернутися більшим. Отже, чи усвідомлювала в повній мірі свій вибір особа, а якщо ні, чи можна вважати такий вибір свободним.

Також, чи досягається основна мета кримінального покарання, якщо, врешті, для того, щоб злочинця було визнано достойним повернутися в соціум, його «звірячу» природу потрібно знешкодити за допомогою антиандрогенної терапії. Тим самим визнається, що єдине, що було в ньому неправильне, так це надто сильний хибний сексуальний потяг до дітей, який він не може стримувати, і суспільство дає йому змогу крокувати правильним, шляхом пригнічення цього потягу. При цьому, і психіатри і психологи визнали свою безпорадність у «перевихованні» осіб, у яких є схильність до педофілії. З поміж тих, хто вчиняє статеві злочини проти дітей, від 45 до 50 відсотків становлять особи, які страждають на розлад сексуальності. І саме щодо цієї категорії злочинців, метод хімічної кастрації визначено як дієву протидію рецидиву. Переважна більшість з них визнані осудними, а, отже, могли усвідомлювати свої дії під час скоєння злочину і контролювати свій потяг. Не усвідомлюючи, суспільство таким тавруванням виправдовує неправильні вчинки цих осіб їх біологічною суттю. Виникає резонне запитання, що ми можемо очікувати від них, якщо вони мають звірячу подобу? Вони не такі. Інші. Отже, можна без докорів сумніння до них застосовувати жорстокі методи, прикриваючись «благією метою» безпеки суспільства (можливість досягнення його саме таким методом є досить дискусійним). Це хибний шлях створення подвійних стандартів та ілюзії ненасилля.

Список використаної літератури:

1. Gooren LJ. Clinical review: Ethical and medical considerations of androgen deprivation treatment of sex offenders// The journal of clinical endocrinology and metabolism/ – 2011. – Vol. 96. – is. 12. – Режим доступу: <https://academic.oup.com/jcem/article/96/12/3628/2834909>
2. Про внесення змін до деяких законів України (щодо впровадження Єдиного реєстру осіб засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої чи малолітнього та посилення відповідальності за злочини, вчинені проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої чи малолітнього)// Проект закону України від 21.06.2017 р. № 6607. – режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH53J00C.html
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за злочини, вчинені стосовно малолітньої особи, неповнолітньої особи, особи, яка не досягла статевої зрілості // Проект за-

кону України від 21.06.2017 р. № 6607 від 16.05.2017 р. – режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61790

4. Гусейнов А.А. Размышления о прикладной этике// Ведомости Нучно-исследовательского Института прикладной этики. Вып. 25: Профессиональная этика / Под ред. В.И. Бакштановского и Н.Н. Карнаухова. Тюмень: НИИПЭ, 2004. С. 148-159 // режим доступу // <https://iphpras.ru/uplfile/ethics/RC/ed/kaunas/gus.html>

Ключові слова: антиандрогенна терапія, хімічна кастрація, педофілія, насилля, покарання, свобода вибору.

Ключевые слова: антиандрогенная терапия, химическая кастрация, педофилия, насилие, наказание, свобода выбора.

Key words: antiandrogen therapy, chemical castration, pedophilia, violence, punishment, freedom of choice.

СОКОЛОВСКИЙ ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСАНДРОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри філософії*

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ЯВИЩА ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ

Правосвідомість виникла та формувалася протягом всієї людської історії, супроводжувала її, оскільки була своєрідним орієнтиром, органічним елементом правового життя певної держави та суспільства. На її становлення, як однієї з форм суспільної свідомості, впливає низка чинників: соціально-політичні, економічні, культурні, релігійні, етичні й, звичайно ж, правові. Вона не тільки взаємопов'язана, але й найтіснішим чином взаємодіє з політичною свідомістю, мораллю, мистецтвом, релігією, філософією, наукою. В ній виражається ставлення до правового життя, правової дійсності та, що характерно саме для правосвідомості, це ставлення розкривається через терміни «права» й «обов'язки». Перш за все, якою повинна бути міра правової свободи, чи добре захищені суб'єктивні права, якими вони повинні бути, якими мають бути юридичні обов'язки, міра юридичних прав і обов'язків. Правосвідомість є визначником загального рівня правового розвитку населення, наявного, актуального ступеня сформованості та якісного розвитку правового життя суспільства, «лакмусовим папірцем» відношення кожного громадянина до права загалом.

В правосвідомості відбивається не тільки позитивне право, а й історія та тенденції розвитку принципів природного права в цілому. Правова свідомість характеризує не лише наявне, а й бажане право, дає уявлення про минуле, сьогодення, майбутнє права. Погляд в минуле допомагає досягнути генезис права, зрозуміти джерела його становлення та розвитку. Аналіз цього, надає можливості осмислити, наскільки сьогодні право відповідає усталеним уявленням про свободу, рівність і